

УДК 340.13[341.645.03:341:231.14]

DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2024.1.04>**ВІКТОР ВІКТОРОВИЧ ЛАЗАРЄВ,**

кандидат юридичних наук, доцент,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
кафедра теорії та історії держави і права;

 <https://orcid.org/0000-0001-9468-0497>,
e-mail: judge2101@gmail.com;

ІГОР АЛЬБЕРТОВИЧ ЛОГВИНЕНКО,

кандидат історичних наук, доцент,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
кафедра теорії та історії держави і права;

 <https://orcid.org/0000-0003-1505-4418>,
e-mail: igor_logv@ukr.net

ПРОБЛЕМАТИКА ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ ПРИ ЗВЕРНЕННІ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

У статті акцентовано увагу на тій обставині, що зловживання правом виступає не лише нагальною проблемою сучасної юридичної науки, а і є однією з найбільш складних та важливих для вирішення. Це явище набуває агресивного та глобального характеру, негативно впливаючи на процеси демократизації і консолідації державності. Поширеність випадків зловживання правом може гальмувати розвиток суспільства, порушуючи здобуті норми й цінності. Важливо розуміти, що досягнення стабільності в суспільних відносинах та їх подальший розвиток неможливі без урахування специфіки цього правового феномена. Зловживання правом не лише порушує основні принципи права, а й створює суттєву загрозу для розвитку правової держави та визначення її майбутнього курсу.

Встановлено особливості використання терміна «зловживання» в міжнародному праві. Зауважено, що Європейський суд з прав людини зважає на те, що це поняття слід розуміти в його звичайному значенні, а саме як факт реалізації права суб'єктом права поза його призначенням у спосіб, що завдає шкоди в преюдиціальний спосіб. Визначено підходи до розуміння зловживання правом, які застосовує Європейський суд з прав людини у своїй роботі.

Зазначено, що положення, які визначають основи запобігання зловживання правом на міжнародному (наддержавному) рівні, крім Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, також містяться в Міжнародному пакті про громадянські і політичні права, Американській конвенції про права людини та Хартії основних прав Європейського Союзу.

Розглянуто низку рішень Європейського суду з прав людини, в яких траплялися випадки зловживання правом. Визначено роль держави у справах, де зустрічається зловживання правом. Наведено основні ознаки, притаманні зловживанню правом. Приділено увагу тому, що крім позитивних складових запобігання зловживання правом, ця діяльність має ще й негативні наслідки.

Наголошено на важливості запобігання зловживанню правом за умови обов'язкового дотримання принципів справедливості, прозорості та врахування індивідуальних прав і свобод суб'єктів. Забезпечення балансу між захистом прав і запобіганням їхньому зловживанню є важливим завданням для ефективної роботи Європейського суду з прав людини.

Ключові слова: права людини, Європейський суд з прав людини, зловживання правом, права, свободи, демократичне суспільство, держава, обмеження.

Оглядова стаття

ВСТУП. Зловживання правом не лише виступає нагальною проблемою сучасної юридичної науки, а і є однією з найбільш складних та важливих для вирішення. Це явище набуває глобального характеру, негативно впливаючи

на процеси демократизації та консолідації державності. Поширеність випадків зловживання правом може гальмувати розвиток суспільства, порушуючи здобуті норми і цінності. Важливо розуміти, що досягнення стабільності

в суспільних відносинах та їх подальший розвиток неможливі без урахування специфіки цього правового феномена. Зловживання правом не лише порушує основні принципи права, а й створює суттєву загрозу для розвитку правової держави. Однак, зважаючи на розвиток міжнародних відносин у сучасному світі, виникнення наддержавних інституцій, зокрема судових органів, варто звернути увагу на ту обставину, що проблематика зловживання правом торкається діяльності і цих органів. Зокрема, слід взяти до уваги, що зловживання правом посідає чільне місце в діяльності Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Сам ЄСПЛ створено для розгляду скарг людей щодо порушення їхніх прав та свобод, зазначених у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція). Водночас існує можливість, що особи, звертаючись за захистом своїх прав до ЄСПЛ, можуть зловживати правом на подання скарги.

Зважаючи на те, що основною метою створення ЄСПЛ є контроль за дотриманням прав і свобод людини та громадянина, закріплених у Конвенції, варто зауважити, що в окремих випадках може виникати ситуація, коли особи подають непідтверджені чи надто формальні скарги, що може розглядатись як спроба зловживання цим правом. Щоб запобігти цьому, ЄСПЛ може встановлювати обмеження та визначати процедури перевірки скарг, а також відхиляти справи, якщо вони не відповідають певним критеріям або подано необґрунтовані чи недостовірні скарги. Європейський суд з прав людини існує для захисту прав та свобод людини, проте важливо уникати можливого зловживання правом, щоб зберегти ефективність і довіру до судової системи. Отже, дослідження проблематики зловживання правом при зверненні до ЄСПЛ є актуальним і важливим завданням, оскільки воно стосується ключових аспектів правозахисного процесу та може впливати на стабільність і ефективність правової системи.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. Метою статті є проведення комплексного аналізу проблематики зловживання правом при зверненні до ЄСПЛ крізь призму аналізу справ прецедентного права зі ст. 17 Конвенції. Мета конкретизується в таких завданнях: 1) дослідити проблематику зловживання правом у контексті постійного вдосконалення правової системи та процедур ЄСПЛ; 2) визначити юридичну природу ст. 17 Конвенції; 3) охарактеризувати підстави застосування ст. 17 Конвенції; 4) класифікувати негативні наслідки застосування ст. 17 Конвенції.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ. Питання зловживання правом є наріжним каменем сьогодення. З'ясуванню особливостей цього негативного явища та пошуку шляхів його подолання присвятили свої доробки як вітчизняні, так і закордонні дослідники. Слід зауважити, що особливістю досліджень закордонних учених є те, що вони, хоча і розглядають зловживання правом, однак роблять це, аналізуючи судові рішення в цивільних і кримінальних справах. Зокрема, С. Рован (2021) досліджує проблематику зловживань правом у договірних зобов'язаннях. К. Сганга та С. Калзіні (2017) розглянули проблему зловживання правом в Європі. А. Яннополус (1994) присвятив свою увагу особливостям цивільно-правової відповідальності за зловживання правом. А. Ель Фар (2018) присвятив своє дисертаційне дослідження зловживанню правом у міжнародному арбітражі. Водночас, Дж. Куето-Пуа (1975) і Дж. Перріло (1995) досліджували особливості зловживання цивільним правом в історичному зрізі.

Вітчизняні дослідження, що розглядають природу зловживання правом, торкаються як теоретичних, так і галузевих аспектів цього явища. Так, О. Рогач (2011) і В. Резнікова (2013) здійснили теоретико-правове дослідження особливостей зловживання правом, визначили його юридичну природу; Б. Карнаух (2020) досліджував особливості зловживання правом у договірних відносинах; Л. Данилець (2021) і О. Тимошенко (2022) розглядали особливості інституту зловживання процесуальними правами в цивільному судочинстві, зважаючи на позитивний досвід практики ЄСПЛ; О. Андрушко (2017) присвятив дослідження характеристик зловживання правом у кримінальному судочинстві. Як бачимо, питання зловживання правом було досліджено різнобічно. Проте проблематика зловживання правом при зверненні до ЄСПЛ залишається недостатньо опрацьованою, що потребує усунення цієї прогалини.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. Методологічні основи наукового дослідження є базовою складовою цього процесу. Під методологічними основами наукового дослідження розуміють методичні засоби (а також їх комбінації), які дослідники використовують для проведення досліджень як у контексті навколишньої реальності, так і в межах конкретних абстрактних концепцій.

Методологія являє собою систему методів, прийомів і засобів, що застосовуються в різних сферах діяльності. Основною функцією методу є внутрішня організація та регулювання процесу пізнання або практичної перебудови певного об'єкта. Водночас методологія

є складним явищем, що інтегрує такі різноманітні компоненти, як світогляд і фундаментальні загальнотеоретичні концепції, загальні філософські закони та категорії, загальнонаукові та спеціальні методи. Отже, не можна обмежувати методологію лише таким одним з її компонентів, як метод чи вчення про методи, оскільки вона включає й інші аспекти (Костицький, 2014, с. 3–4; Федоренко, 2015, с. 33). Методологічний підхід є ключовим компонентом парадигми і розглядається як комплекс взаємозалежних наукових методів. Він включає різноманітні методи, які взаємодіють між собою. При цьому певні методи виступають як основні, в той час як інші є підпорядкованими та залежать від них, виконуючи допоміжну функцію (Гладкий, 2016, с. 72).

Філософські засади методології дослідження «зловживання правом» при зверненні до ЄСПЛ включають онтологію, гносеологію та аксіологію. Онтологія права визначає контекст існування процесів зловживання правом, а гносеологічний аспект – особливості пізнання явища через методи та форми його прояву. Аксіологічний метод дозволяє осмислити сутність зловживання правом та його інтерпретації. Метод контент-аналізу (Сибірна, 2021, с. 32) дозволив проаналізувати масив рішень ЄСПЛ і виокремити справи, де траплялися випадки зловживання правом.

Діалектичний підхід допоміг розглянути зловживання правом при зверненні до ЄСПЛ у взаємозв'язку з іншими процесами. Порівняльно-правовий підхід, що ґрунтується на відкритості та діалогічності, став у пригоді при порівнянні подібних та відмінних ознак зловживання правом у різних справах про зловживання правом при зверненні до ЄСПЛ. Логічний підхід враховував багатогранне розуміння явища зловживання правом при зверненні до ЄСПЛ, а компаративістський підхід уніфікував підходи дослідників до розуміння цього явища. Системний підхід допоміг розглянути зв'язки між зловживанням правом і правопорушенням. Функціональний підхід було застосовано при висвітленні особливостей зловживання правом у правовій державі. Антропологічний підхід було використано при дослідженні категорії «зловживання правом» у контексті поведінки людини; він вказав на необхідність чіткого розуміння сутності явища і його нормативного регулювання. Принцип феноменології надав можливість уявляти об'єкт дослідження як конкретний правовий феномен, що в поєднанні з моральними принципами і цінностями, правовою спадщиною, принципами гуманізму та іншими аспектами призводить

до децентралізації правової системи і наближення природного і позитивного права (Черняк, 2019, с. 95).

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ДИСКУСІЯ. У сучасному світі питання захисту прав людини стає все більш актуальним, а ЄСПЛ відіграє важливу роль у забезпеченні їх ефективного захисту. Однак існує проблема зловживання правом при зверненні до цього суду. Тому для належного здійснення судочинства слід зважати на випадки зловживання правом суб'єктами, які звертаються до ЄСПЛ за захистом свого права.

Термін «зловживання», яке використовують у міжнародному праві, з'являється у ст. 17, а прикметник «неправомірний» – у ст. 35 Конвенції. ЄСПЛ зважає на те, що поняття «зловживання» слід розуміти в його звичайному значенні, а саме як факт реалізації права суб'єктом поза його призначенням¹. Для того, щоб встановити, чи є певна поведінка зловживанням правом, ЄСПЛ встановлює мету, якої намагається досягти заявник, коли він реалізує своє право на подання заяви². ЄСПЛ як зловживання розглядає випадки, коли заявник, намагаючись досягти своєї мети, вчиняє дії, які:

- суперечать букві та духу Конвенції³;
- є несумісними з демократією та/або іншими основоположними цінностями Конвенції⁴;

¹ *Affaire Miroļubovs et Autres c. Lettonie*. Arrêt (au principal et satisfaction équitable). Requête no 798/05. 15/12/2009 // HUDOC : сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-93983> (дата звернення: 08.01.2024).

² *Case of Kilin v. Russia*. Arrêt (au principal et satisfaction équitable). Application no. 10271/12. 11/08/2021 // HUDOC : сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-209864> (дата звернення: 08.01.2024).

³ *M'Bala M'Bala c. France*. Décision. Requête no 25239/13. 20/10/2015 // HUDOC : сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-158752> (дата звернення: 08.01.2024); *Garaudy v. France* [Extracts]. Décision. №65831/01. 24/06/2003 // HUDOC : сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-23829> (дата звернення: 08.01.2024); *Case of Kasymakhunov and Saybatalov v. Russia*. Arrêt (au principal et satisfaction équitable). Applications nos. 26261/05 and 26377/06. 14/03/2013 // HUDOC : сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-117127> (дата звернення: 08.01.2024).

⁴ *Affaire Perinçek c. Suisse*. Arrêt (au principal et satisfaction équitable). Requête no 27510/08. 15/10/2015 // HUDOC : сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-158216> (дата звернення: 08.01.2024).

– суперечать визнанням у Конвенції прав і свободам¹.

Маємо зауважити, що в разі, якщо такі дії будуть притаманні цьому явищу, то це лише сприятиме обмеженню прав і свобод, гарантованих Конвенцією². Водночас, якщо заявник намагається відстоювати права, визнані Конвенцією, у спосіб, який грубо суперечить правам і цінностям, що захищаються нею, його поведінка може становити ситуацію, яка є зловживанням у розумінні ст. 35 Конвенції³. Отже, Конвенція негативно ставиться до зловживання правом і забороняє применшення або неправомірне обмеження прав і свобод, викладених у ній. Це повною мірою стосується держав, груп та окремих осіб.

З метою запобігання випадкам зловживання правом ЄСПЛ керується текстом ст. 17

08.01.2024); *Norwood c. Royaume-Uni*. Décision. 23131/03. 16/11/2004 // HUDOC : сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-112858> (дата звернення: 08.01.2024); *Roj TV A/S v. Denmark*. Décision. Application no. 24683/14. 17/04/2018 // HUDOC : сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-183289> (дата звернення: 08.01.2024); *Case of Romanov v. Ukraine*. Arrêt (au principal et satisfaction équitable). Application no. 63782/11. 16/07/2020 // HUDOC : сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-203559> (дата звернення: 08.01.2024); *Affaire Ayoub et Autres c. France*. Arrêt (au principal et satisfaction équitable). Requêtes nos 77400/14. 08/10/2020 // HUDOC : сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-204822> (дата звернення: 08.01.2024).

¹ *Affaire Varela Geis c. Espagne*. Arrêt (au principal et satisfaction équitable). Requête no 61005/09. 05/03/2013 // HUDOC : сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-116941> (дата звернення: 08.01.2024); *Affaire Lawless c. Irlande (No 3)*. Arrêt (au principal). Requête no 332/57. 01/07/1961 // HUDOC : сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-62076> (дата звернення: 08.01.2024); *Molnar c. Roumanie*. Décision. Requête no 16637/06. 23/10/2012 // HUDOC : сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-114796> (дата звернення: 08.01.2024).

² *Garaudy v. France*. Décision. 65831/01. 24/06/2003 // HUDOC : сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-23829> (дата звернення: 08.01.2024); *Case of Kasymakhunov and Saybatalov v. Russia*. Arrêt (au principal et satisfaction équitable). Applications nos. 26261/05 and 26377/06. 14/03/2013 // HUDOC : сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-117127> (дата звернення: 08.01.2024).

³ *Koch v. Poland*. Décision. Application no. 15005/11. 07/03/2017 // HUDOC : сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-172720> (дата звернення: 08.01.2024).

Конвенції, що базується на ст. 30 Загальної декларації прав людини. Положення, які визначають основи запобігання зловживанню правом, також містяться в Міжнародному пакті про громадянські і політичні права, Американській конвенції про права людини та Хартії основних прав Європейського Союзу. Так, завдяки дотриманню цих фундаментальних положень ЄСПЛ має на меті захистити основоположні права людини, які їй гарантуються шляхом захисту вільного функціонування демократичних інститутів⁴.

Стаття 17 була включена до Конвенції і використовується в роботі ЄСПЛ, оскільки не можна було виключити того, що особа або група осіб можуть використовувати права, закріплені в Конвенції, з метою, що спрямована на знецінення або дискредитацію прав людини⁵. Зокрема, розглядаючи справу «Партія добробуту та інші проти Туреччини», ЄСПЛ не виключає, що, зловживаючи правом, тоталітарні рухи, організовані у формі політичних партій, можуть покласти край демократії, гарантуванню прав і свобод людини, хоча вони були засновані за демократичного режиму⁶.

ЄСПЛ виходить з того, що попри дуже чіткий зв'язок між Конвенцією та демократією, нікому не дозволяється, спираючись на Конвенцію, шляхом зловживання правом підривати або руйнувати ідеали та цінності демократичного суспільства⁷. Отже, ст. 17 Конвенції⁸

⁴ *German Communist Party and Others v. Germany*. Décision. 250/57. 20/07/1957 // HUDOC : сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-110191> (дата звернення: 08.01.2024).

⁵ *Affaire Perincek c. Suisse*. Requête no 27510/08. 15/10/2015 // HUDOC : сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-158216> (дата звернення: 08.01.2024); *Affaire Zdanoka c. Lettonie*. Requête no 58278/00. 16/03/2006 // HUDOC : сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-72795> (дата звернення: 08.01.2024).

⁶ *Affaire Refah Partisi (Parti de la Prosperite) et Autres c. Turquie*. Arrêt (au principal). Requêtes nos 41340/98, 41342/98, 41343/98 et 41344/98. 13/02/2003 // HUDOC : сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-65493> (дата звернення: 08.01.2024).

⁷ *Affaire Refah Partisi (Parti de la Prosperite) et Autres c. Turquie*. Arrêt (au principal). Requêtes nos 41340/98, 41342/98, 41343/98 et 41344/98. 13/02/2003 // HUDOC : сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-65493> (дата звернення: 08.01.2024).

⁸ Оскільки ст. 17 стосується держав, слово «держава» обов'язково вживається щодо держав – членів Конвенції (див.: *Bîrsan c. Roumanie*. Décision. Requête no 79917/13. 02/02/2016 //

встановлює, що державам-учасникам забороняється обмежувати права і свободи людини, посилаючись на будь-яке з її положень¹. На статтю 17 Конвенції посилаються для обґрунтування тверджень про те, що держава діяла у спосіб, спрямований на обмеження або ліквідацію прав і свобод, викладених у ній, або запровадження більших обмежень щодо прав і свобод, ніж ті, що передбачені Конвенцією². Сьогодні жодна держава не була притягнута до відповідальності, спираючись на ці підстави.

У деяких справах, що розглядалися, ЄСПЛ, посилаючись на свої висновки щодо матеріальних положень Конвенції, не вважав за доцільне проводити перевірку зловживання правом³. Насправді, для того, щоб виникла підстава для перевірки випадку зловживання правом, справа, яка розглядається, не має обмежуватися твердженнями про порушення інших положень Конвенції та Протоколу до неї⁴. В інших випадках ЄСПЛ, розглядаючи справи, може відхиляти ці скарги через відсутність доказів того, що держава-відповідач навмисно прагнула знищити або обмежити будь-яке з прав, на які посилався заявник, обмежити будь-яке із цих прав більшою мірою, ніж це передбачено Конвенцією⁵. Водночас слід зве-

рнути увагу на ту обставину, що ЄСПЛ, зокрема, не бере до уваги зловживання правом в разі перевірки державними органами оскаржуваних заходів Конвенції⁶. У справі «Мозер проти Республіки Молдова та Росії»⁷ заявник скаржився на порушення ст. 17 Конвенції двома державами-відповідачами через їхню нібито толерантність до незаконного режиму, встановленого в самопроголошеній Придністровській Молдавській Республіці, який, на його думку, не визнавав жодного з прав, закріплених у Конвенції. ЄСПЛ постановив, що скарга не підпадає під дію ст. 17 Конвенції⁸.

У справі «Ашингдейн проти Сполученого Королівства»⁹ заявник – пацієнт, який страждає на психічний розлад, був змушений витримувати суворіший режим спеціальної психіатричної лікарні на 19 місяців довше, ніж того вимагав стан його психічного здоров'я, через затримку з переведенням його до звичайної

HUDOC : сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-161236> (дата звернення: 08.01.2024).

¹ *Bîrsan c. Roumanie*. Décision. Requête no 79917/13. 02/02/2016 // HUDOC : сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-161236> (дата звернення: 08.01.2024).

² *Affaire Mozer c. République de Moldova et Russie*. Arrêt (au principal et satisfaction équitable). Requête no 11138/10. 23/02/2016 // HUDOC : сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-161263> (дата звернення: 08.01.2024).

³ *Affaire Engel et Autres c. Pays-Bas*. Arrêt (au principal). Requête no 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72. 08/06/1976 // HUDOC : сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-62037> (дата звернення: 08.01.2024); *Affaire Sporrang et Lönnroth c. Suède*. Arrêt (au principal). Requête no 7151/75; 7152/75. 23/09/1982 // HUDOC : сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-62136> (дата звернення: 08.01.2024); *Affaire Ulusoy et Autres c. Turquie*. Arrêt (au principal et satisfaction équitable). Requête no 34797/03. 03/05/2007 // HUDOC : сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-80462> (дата звернення: 08.01.2024).

⁴ *Maggio v. Italy*. Decision (Partial). Applications nos. 46286/09, 52851/08, 53727/08, 54486/08 and 56001/08. 08/06/2010 // HUDOC : сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-99632> (дата звернення: 08.01.2024).

⁵ *Bîrsan c. Roumanie*. Décision. Requête no 79917/13. 02/02/2016 // HUDOC : сайт. URL:

<https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-161236> (дата звернення: 08.01.2024); *Seurot contre la France*. Décision. de la requête no 57383/00. 18/05/2004 // HUDOC : сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-45005> (дата звернення: 08.01.2024); *Preda et Dardari c. Italie*. Décision. des requêtes nos. 28160/95 et 28382/95. 23/02/1999 // HUDOC : сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-30175> (дата звернення: 08.01.2024).

⁶ *Mărgărit and Others v. Romania*. Décision. Application no. 17500/15. 01/10/2019 // HUDOC : сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-198312> (дата звернення: 08.01.2024); *Aei Investment Industry S.R.L. and Others v. Romania*. Décision. Application no. 17910/15. 11/02/2020 // HUDOC : сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-201788> (дата звернення: 08.01.2024).

⁷ *Affaire Mozer c. République de Moldova et Russie*. Arrêt (au principal et satisfaction équitable). Requête no 11138/10. 23/02/2016 // HUDOC : сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-161263> (дата звернення: 08.01.2024).

⁸ Guide on Article 17 of the European Convention on Human Rights. Prohibition of abuse of rights (updated on 31 August 2022) // European Court of Human Rights : сайт. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Guide_Art_17_ENG (дата звернення: 08.01.2024); Посібник зі статті 17 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Заборона зловживання правами (станом на 31.03.2019) // European Court of Human Rights : сайт. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Guide_Art_17_UKR (дата звернення: 08.01.2024).

⁹ *Affaire Ashingdane c. Royaume-Uni*. Arrêt (au principal). Requête no 8225/78. 28/05/1985 // HUDOC : сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-61983> (дата звернення: 08.01.2024).

психіатричної лікарні. Оскільки місце і спосіб його тримання у спеціальній лікарні із суворим режимом продовжували відповідати «звичайному утриманню особи, яка страждає на психічний розлад», ЄСПЛ не виносив рішення з питання про місце та спосіб його тримання у спеціальній лікарні із суворим режимом. ЄСПЛ не вважав, що було порушено ст. 17 Конвенції або що право заявника на свободу та особисту недоторканність було піддано більшим обмеженням, ніж ті, що передбачені підп. «е» п. 1 ст. 5 Конвенції.

Мета застосування ЄСПЛ ст. 17 Конвенції, оскільки вона стосується груп або окремих осіб, полягає в тому, щоб перешкодити їм виводити з Конвенції право, яке дозволило б їм займатися будь-якою діяльністю, спрямованою на обмеження або ліквідацію будь-яких прав і свобод, викладених у Конвенції¹.

Якщо заявник, по суті, намагається покласти на матеріальні норми Конвенції, щоб вивести з нього будь-яке право на вчинення дії, спрямованої на обмеження прав чи свобод, визнаних у Конвенції, ЄСПЛ застосовує ст. 17 Конвенції та відхиляє його скаргу на підставі несумісності *ratione materiae* з положеннями Конвенції на підставі пунктів 3 і 4 ст. 35².

ЄСПЛ може застосувати ст. 17 Конвенції за власною ініціативою і визнати заяву неприйнятною *de plano*³. Якщо заяву було передано

уряду-відповідачу, ЄСПЛ утримується від розгляду питання про її безпосереднє застосування не тому, що він міг заперечувати відповідно до ст. 17 Конвенції, а тому, що він не зробив заперечення за ст. 17 Конвенції⁴.

Застосування ЄСПЛ ст. 17 Конвенції має й негативні наслідки⁵. Зокрема, це призводить до перешкоджання здійсненню договірного права, яке заявник намагається відстояти, подаючи позов до ЄСПЛ⁶.

Слід зауважити, що зловживання правом при зверненні до ЄСПЛ автоматично призводить до відхилення скарги і втрати захисту з боку Конвенції⁷. Тобто суб'єкти, які при зверненні зловживають правом, дія якого спрямована на обмеження прав і свобод, виводиться з-під захисту відповідного положення Конвенції⁸.

175941 (дата звернення: 08.01.2024); *Witzsch v. Germany*. Décision. Application no. 7485/03. 13/12/2005 // HUDOC : сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-72786> (дата звернення: 08.01.2024); *Roj TV A/S v. Denmark*. Décision. Application no. 24683/14. 17/04/2018 // HUDOC : сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-183289> (дата звернення: 08.01.2024).

⁴ *Case of Romanov v. Ukraine*. Arrêt (au principal et satisfaction équitable). Application no. 63782/11. 16/07/2020 // HUDOC : сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-203559> (дата звернення: 08.01.2024).

⁵ *Affaire Lawless c. Irlande (No 3)*. Arrêt (au principal). Requête no 332/57. 01/07/1961 // HUDOC : сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-62076> (дата звернення: 08.01.2024).

⁶ *Affaire Perinçek c. Suisse*. Arrêt (au principal et satisfaction équitable). Requête no 27510/08. 15/10/2015 // HUDOC : сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-158216> (дата звернення: 08.01.2024); *Lilliendahl v. Iceland*. Décision. Application no. 29297/18. 12/05/2020 // HUDOC : сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-203199> (дата звернення: 08.01.2024).

⁷ *Affaire Bingöl c. Turquie*. Arrêt (au principal et satisfaction équitable). Requête no 36141/04. 22/06/2010 // HUDOC : сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-99601> (дата звернення: 08.01.2024).

⁸ Guide on Article 17 of the European Convention on Human Rights. Prohibition of abuse of rights (updated on 31 August 2022) // European Court of Human Rights : сайт. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Guide_Art_17_ENG (дата звернення: 08.01.2024); Посібник зі статті 17 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Заборона зловживання правами (станом на 31.03.2019) // European Court of Human Rights : сайт. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Guide_Art_17_UK

¹ *Affaire Lawless c. Irlande (No 3)*. Arrêt (au principal). Requête no 332/57. 01/07/1961 // HUDOC : сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-62076> (дата звернення: 08.01.2024); *Affaire Orban et Autres c. France*. Arrêt (au principal et satisfaction équitable). Requête no 20985/05. 15/01/2009 // HUDOC : сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-90662> (дата звернення: 08.01.2024); *Affaire Paksas c. Lituanie*. Arrêt (au principal et satisfaction équitable). Requête no 34932/04. 06/01/2011 // HUDOC : сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-102618> (дата звернення: 08.01.2024); *Affaire Ayoub et Autres c. France*. Arrêt (au principal et satisfaction équitable). Requêtes nos 77400/14. 08/10/2020 // HUDOC : сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-204822> (дата звернення: 08.01.2024).

² *Belkacem c. Belgique*. Décision. Requête no 34367/14. 27/06/2017 // HUDOC : сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-175941> (дата звернення: 08.01.2024).

³ *Norwood c. Royaume-Uni*. Décision. 23131/03. 16/11/2004 // HUDOC : сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-112858> (дата звернення: 08.01.2024); *Belkacem c. Belgique*. Décision. Requête no 34367/14. 27/06/2017 // HUDOC : сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-175941>

У разі виявлення зловживання правом при зверненні до ЄСПЛ особа не позбавляється захисту, що гарантований Конвенцією. Цій особі лише забороняється вчиняти дії, спрямовані на обмеження прав і свобод інших людей¹.

У певному сенсі ЄСПЛ використовує обмеження щодо зловживання правом у доволі обмежених випадках: цей принцип застосовується лише щодо загроз демократичній системі і лише тією мірою, яка є суворо пропорційною серйозності та тривалості загрози².

Зазвичай ЄСПЛ намагається не виносити рішення, що виходить за межі справи. Таким чином, коли він виносить рішення щодо застосування ст. 17 Конвенції, то систематично виключає будь-які прояви заборонених цілей, які, хоча і пов'язані з фактами справи або навіть супутні їм, не підпадають під його сферу дії. Справа «Іфандієв проти Болгарії»³ ілюструє цей принцип: позивача було притягнуто до цивільної відповідальності після того, як він опублікував два фактичних твердження у своїй книзі «Тінь Сіону» («L'ombre de Sion»), в яких він звинуватив профспілкового лідера в тому, що той є масоном і комуністом, а також у зв'язках із колишніми спецслужбами. Уряд стверджував, що книга, про яку йдеться, пропагує антисемітські погляди і вимоги, котрі були предметом звернення заявника до ЄСПЛ, і слід розглядати в загальному контексті праць заявника. Однак ЄСПЛ не погодився із цим аргументом, зазначивши, що твердження Уряду щодо ст. 17 Конвенції не стосувалися «висловлювань, що оспорювались», тобто тих, за які відповідач може нести цивільну відповідальність. ЄСПЛ відмовився застосовувати ст. 17 і встановив порушення ст. 10 Конвенції, оскільки сума відшкодування, присуджена профспілковому лідеру, була явно непропорційною⁴.

www.echr.coe.int/documents/d/echr/Guide_Art_17_UKR (дата звернення: 08.01.2024).

¹ Lawless v. Ireland. Rapport (31). Application no. 332/57. 19/12/1959 // HUDOC : сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-73438> (дата звернення: 08.01.2024).

² De Becker contre la Belgique. Rapport (31). Application no. 214/56. 08/01/1960 // HUDOC : сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-73711> (дата звернення: 08.01.2024).

³ Affaire Ifandiev c. Bulgarie. Arrêt (au principal et satisfaction équitable). Application no. 14904/11. 18/04/2019 // HUDOC : сайт. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-192788> (дата звернення: 08.01.2024).

⁴ Guide on Article 17 of the European Convention on Human Rights. Prohibition of abuse

Ofже, слід констатувати, що проблематика зловживання правом у роботі ЄСПЛ є актуальною та комплексною темою. Порушення правил і процедур, відхилення від основних принципів справедливості можуть призводити до суттєвих негативних наслідків для забезпечення прав і свобод громадян.

ВИСНОВКИ. Необхідно наголосити на важливості дотримання стандартів справедливості та правової відповідальності, які мають забезпечувати об'єктивність і юридичну чистоту рішень суду. Водночас важливо розглянути проблеми зловживання правом у контексті постійного вдосконалення правової системи та процедур ЄСПЛ. Так, він докладає значних зусиль у розгляді питань зловживання правом, аналізуючи його основні сторони, які визначаються в контексті Конвенції: а) суперечність букві та духу Конвенції (ЄСПЛ досліджує випадки, в яких дії суб'єктів провадження можуть суперечити як букві, так і духу Конвенції); б) несумісність із демократією та/або іншими основоположними цінностями Конвенції (ЄСПЛ розглядає ситуації, де дії держави-відповідача можуть бути визнані несумісними з принципами демократії та основоположними цінностями, закріпленими в Конвенції. Це включає захист основних прав та забезпечення розвиненої правової системи); в) суперечність визнанням у Конвенції правам і свободам (ЄСПЛ також звертає увагу на те, як здійснення заходів державою-відповідачем може суперечити визнанням у Конвенції правам і свободам. Це включає ретельний аналіз порушень конкретних прав осіб і можливих обмежень, які можуть бути виправданими в конкретних обставинах). Розглядаючи зловживання правом із цих ракурсів, ЄСПЛ сприяє забезпеченню консистентності та ефективності механізму захисту прав людини в Європі, а також сприяє дотриманню стандартів, закладених у Конвенції.

Слід зауважити, що при зверненні до ЄСПЛ варто брати до уваги ту обставину, що відсутність доказів навмисного порушення прав може бути однією з ключових причин,

of rights (updated on 31 August 2022) // European Court of Human Rights : сайт. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Guide_Art_17_ENG (дата звернення: 08.01.2024); Посібник зі статті 17 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Заборона зловживання правами (станом на 31.03.2019) // European Court of Human Rights : сайт. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Guide_Art_17_UKR (дата звернення: 08.01.2024).

через яку він відхиляє скарги. ЄСПЛ встановлює високі стандарти доведення порушень прав та свобод, і відсутність достатніх доказів може стати підставою для відхилення скарги. Зокрема, якщо відсутні докази того, що держава-відповідач мала навмисний намір знищити чи обмежити певні права, ЄСПЛ може визнати, що не встановлено достатньо вагомих або переконливих обставин для подальшого розгляду справи і звинуватити особу-заявника у зловживанні правом. Це свідчить про те, що ЄСПЛ ретельно аналізує докази та вимагає від заявників переконливих аргументів для підтримки їхніх скарг.

Важливо також враховувати, що ЄСПЛ зазвичай діє як остання інстанція для оскарження порушень прав людини, і скарга може бути відхилена не лише через відсутність доказів навмисного порушення прав, а й через інші обставини, такі як не вичерпання всіх національних засобів правового захисту чи несумісність скарги з чинними нормами Конвенції.

Стаття 17 Конвенції визначається як застереження проти зловживання правами, передбаченими самою Конвенцією, з метою виведення з її захисту осіб чи груп осіб, які намагаються використовувати свободи та права, гарантовані нею, з метою знищення чи обмеження інших прав і свобод, які визнаються в ній. Мета застосування ст. 17 Конвенції полягає в тому, щоб уникнути того, щоб групи або окремі особи використовували права та свободи, гарантовані Конвенцією, для здійснення діяльності, спрямованої на обмеження чи ліквідацію інших прав і свобод, що закріплені в Конвенції. Інакше кажучи, ст. 17 Конвенції є засобом уникнення зловживання правами для досягнення таких неправомірних цілей, як ліквідація чи обмеження прав і свобод інших осіб. Ця стаття визначає межі використання прав та свобод, нагадуючи, що їх використання не повинно ставати інструментом для порушення інших прав, гарантованих Конвенцією.

Також варто зважати на ту обставину, що ЄСПЛ може застосовувати ст. 17 Конвенції за власною ініціативою, навіть без прямого клопотання сторін у справі. Це означає, що він може визнати заяву або скаргу неприйнятною *de plano* в разі, якщо вважає, що саме застосування цієї статті є виправданим. Стаття 17 Конвенції є свого роду захисним механізмом, спрямованим на уникнення зловживань правами та свободами, закріпленими в Конвенції. Якщо ЄСПЛ вважає, що сторони або оскаржувана діяльність використовують права відпо-

відно до Конвенції з метою, яка суперечить її цілям чи принципам, він може самостійно застосувати ст. 17 і визнати заяву непринятною. Крім того, ЄСПЛ може відхилити скаргу на підставі несумісності *ratione materiae*, що означає невідповідність предмета скарги визначеним Конвенцією матеріальним нормам. Це може включати ситуації, коли скарга не підпадає під захист конкретних прав та свобод, визнаних Конвенцією, або коли вона стосується питань, які виходять за межі компетенції суду.

Водночас слід зважати, що застосування ЄСПЛ ст. 17 Конвенції може мати й негативні наслідки. Ця стаття, яка передбачає застереження проти зловживання правами, визначеними самою Конвенцією, має свої обмеження та може породжувати питання щодо балансу між захистом прав і запобіганням їхньому зловживанню. Негативні наслідки застосування ст. 17 можуть включати:

- потенційне обмеження прав та свобод (застосування цієї статті може призвести до обмеження прав і свобод певних осіб чи груп на підставі побоювань, що вони можуть зловживати своїми правами. Це може становити загрозу для принципу недоторканності прав і свобод кожного індивіда);

- спроби використання ст. 17 Конвенції для політичних цілей (іноді вона може бути застосована з певним ступенем суб'єктивності, і існує ризик, що вона може використовуватися для політичних цілей чи обмеження діяльності конкретних груп);

- спірні випадки і тлумачення (застосування ст. 17 може породжувати спірні випадки тлумачення, оскільки визначення «зловживання правами» може розглядатися як суб'єктивне і різнитися залежно від конкретних обставин справи).

Важливо, щоб застосування ст. 17 Конвенції відбувалося з обов'язковим дотриманням принципів справедливості, прозорості та врахування індивідуальних прав і свобод. Забезпечення балансу між захистом прав і запобіганням зловживання є важливим завданням для ефективної роботи ЄСПЛ. Вирішення цієї проблеми потребує спільних зусиль від держав і самого ЄСПЛ, що спрямовані на розвиток ефективних механізмів контролю та запобігання можливим зловживанням. Також важливо наголосити на необхідності створення високого рівня прозорості та відкритості в роботі ЄСПЛ, щоб забезпечити довіру громадськості і сторін у справі до правосуддя.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Андрушко О. Зловживання правом в кримінальному судочинстві як підстава юридичної відповідальності. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Юридичні науки*. 2017. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vnadpcurn_2017_1_6.pdf (дата звернення: 08.01.2024).
2. Гладкий С. О. *Методологія та організація наукових досліджень* : навч.-метод. посіб. Полтава : ВНЗ Укоопспілки «ПУЕТ», 2016. 240 с.
3. Данилець Л. В. Зловживання цивільними процесуальними правами в аспекті практики Європейського суду з прав людини // *Захист прав людини у цивільному судочинстві* : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. ім. Ю. С. Червоного (м. Одеса, 17 груд. 2021 р.) / за заг. ред. Н. Ю. Голубевої ; уклад.: І. С. Апалькова, О. В. Сатановська. Одеса : Фенікс, 2021. С. 96–99.
4. Карнаух Б. Зловживання правом та його правові наслідки. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 9. С. 31–36. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.9.06>.
5. Костицький М. В. Логіка як методологія наукового пізнання (зокрема в правознавстві). *Філософські та методологічні проблеми права*. 2014. № 1. С. 3–13.
6. Резнікова В. В. Зловживання правом: поняття та ознаки. *Університетські наукові записки*. 2013. № 1 (45). С. 23–35.
7. Рогач О. Я. *Зловживання правом: теоретико-правове дослідження* : монографія. Ужгород : Ліра, 2011. 368 с.
8. Сибірна Р. І. Сучасні підходи до проведення наукових досліджень у юриспруденції. *Право.UA*. 2021. № 3. С. 28–34. DOI: <https://doi.org/10.32782/LAW.UA.2021.3.5>.
9. Тимошенко О. А. Інститут неприпустимості зловживання процесуальними правами в цивільному судочинстві крізь призму практики Європейського Суду з прав людини. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 6. С. 105–110. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.06.18>.
10. Федоренко В. Л. *Методологія сучасних конституційно-правових досліджень в Україні* : наук. доп. Київ : Київ. регіон. центр, 2015. 64 с.
11. Черняк Є. В. Методологічні принципи конституційно-правового дослідження інституту охорони Конституції як елементу системи сучасного конституційного права України. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 4. С. 92–98. DOI: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.4.2019.14>.
12. Cueto-Rua J. Abuse of Rights. *Louisiana Law Review*. 1975. Vol. 35, No. 3. Pp. 965–1013.
13. El Far A. Abuse of Rights in International Arbitration : Doctoral dissertation. London, 2018. 364 p. URL: https://qmro.qmul.ac.uk/xmlui/bitstream/handle/123456789/44689/Elfar_A_PhD_final_04092018.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 08.01.2024).
14. Perillo J. Abuse of Rights: A Pervasive Legal Concept. *Pacific Law Journal*. 1995. Vol. 27. Pp. 38–97.
15. Rowan S. Abuse of Rights in English Contract Law: Hidden in Plain Sight? *The Modern Law Review Limited*. 2021. Vol. 84, Iss. 5. Pp. 1066–1092. DOI: <https://doi.org/10.1111/1468-2230.12647>.
16. Sganga C., Scalzini S. From Abuse of Right to European Copyright Misuse: A New Doctrine for EU Copyright Law. *International Review of Intellectual Property and Competition Law*. 2017. Vol. 48, Iss. 4. Pp. 405–435.
17. Yiannopoulos A. N. Civil Liability for Abuse of Right: Something Old, Something New... *Louisiana Law Review*. 1994. Vol. 54, No. 5. Pp. 1173–1197.

Надійшла до редакції: 11.01.2024

Прийнята до опублікування: 17.03.2024

REFERENCES

1. Andrushko, O. (2017). Abuse of right in a criminal trial as founding of legal responsibility. *Bulletin of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine. Series: Legal Sciences*, 1. http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vnadpcurn_2017_1_6.pdf.
2. Cherniak, Ie. V. (2019). Methodological principles of constitutional legal research of the protection of the Constitution institute as an element of the modern constitutional law of Ukraine system. *Law Review of Kyiv University of Law*, 4, 92–98. <https://doi.org/10.36695/2219-5521.4.2019.14>.
3. Cueto-Rua, J. (1975). Abuse of Rights. *Louisiana Law Review*, 35(3), 965–1013.
4. Danylets, L. V. (2021, December 17). *Abuse of civil procedural rights in the aspect of the practice of the European Court of Human Rights* [Conference presentation abstract]. All-Ukrainian Scientific and Practical Internet Conference “Protection of human rights in civil proceedings”, Odessa, Ukraine.
5. El Far, A. (2018). *Abuse of Rights in International Arbitration* [Doctoral dissertation, School of International Arbitration Queen Mary University of London]. https://qmro.qmul.ac.uk/xmlui/bitstream/handle/123456789/44689/Elfar_A_PhD_final_04092018.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

6. Fedorenko, V. L. (2015). *Methodology of modern constitutional and legal research in Ukraine*. Kyiv Regional Centre.
7. Hladkyi, S. O. (2016). *Methodology and organisation of scientific research*. PUET.
8. Karnaukh, B. (2020). Abuse of right and its legal consequences. *Entrepreneurship, Economy and Law*, 9, 31–36. <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.9.06>.
9. Kostytskyi, M. V. (2014). Logic as a methodology of scientific knowledge (in particular in jurisprudence). *Philosophical and Methodological Problems of Law*, 1, 3–13.
10. Perillo, J. (1995). Abuse of Rights: A Pervasive Legal Concept. *Pacific Law Journal*, 27, 38–97.
11. Rieznikova, V. V. (2013). Abuse of Law: Concept and Signs. *University Scientific Notes*, 1(45), 23–35.
12. Rohach, O. Ya. (2011). *Abuse of law: a theoretical and legal study*. Lira.
13. Rowan, S. (2021). Abuse of Rights in English Contract Law: Hidden in Plain Sight? *The Modern Law Review Limited*, 84(5), 1066–1092. <https://doi.org/10.1111/1468-2230.12647>.
14. Sganga, C., & Scalzini, S. (2017). From Abuse of Right to European Copyright Misuse: A New Doctrine for EU Copyright Law. *International Review of Intellectual Property and Competition Law*, 48(4), 405–435.
15. Sybirna, R. I. (2021). Modern approaches to scientific research in jurisdiction. *Law.UA*, 3, 28–34. <https://doi.org/10.32782/LAW.UA.2021.3.5>.
16. Tymoshenko, O. A. (2022). Institute of the inadmissibility of abuse of procedural rights in civil proceedings through the prism of the practice of the European Court of Human Rights. *Analytical and Comparative Jurisprudence*, 6, 105–110. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.06.18>.
17. Yiannopoulos, A. N. (1994). Civil Liability for Abuse of Right: Something Old, Something New... *Louisiana Law Review*, 54(5), 1173–1197.

Received the editorial office: 11 January 2024

Accepted for publication: 17 March 2024

VIKTOR VIKTOROVYCH LAZARIEV,

*Candidate of Law, Associate Professor,
Kharkiv National University of Internal Affairs,
Department of Theory and History of State and Law;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9468-0497>,
e-mail: judge2101@gmail.com;*

IHOR ALBERTOVYCH LOHVYENKO,

*Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,
Kharkiv National University of Internal Affairs
Department of Theory and History of State and Law;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1505-4418>,
e-mail: igor_logv@ukr.net*

PROBLEMS OF ABUSE OF LAW WHEN APPLYING TO THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

The article focuses on the fact that abuse of law is not only an urgent problem of modern legal science, but also one of the most complex and important issues to be addressed. This phenomenon is becoming aggressive and global, negatively affecting the processes of democratisation and consolidation of statehood. The prevalence of cases of abuse of law can slow down the development of society, violating the acquired norms and values. It is important to understand that achieving stability in social relations and their further development is impossible without taking into account the specifics of this legal phenomenon. Abuse of law not only violates the basic principles of law, but also poses a significant threat to the development of the rule of law and the determination of its future course.

The particularities of the use of the term “abuse” in international law are determined. It is noted that the European Court of Human Rights considers that this concept should be understood in its ordinary meaning, namely, as the fact of exercise of a right by a subject of law outside its intended purpose in a manner which causes prejudicial damage. The author identifies the approaches to understanding the abuse of law which are used by the European Court of Human Rights in its work.

It is noted that in addition to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, the provisions defining the basis for preventing abuse of law at the international (supranational) level are also contained in the International Covenant on Civil and Political Rights, the American Convention on Human Rights and the Charter of Fundamental Rights of the European Union.

The author examines a number of judgments of the European Court of Human Rights in which cases of abuse of law occurred. The author defines the role of the state in cases of abuse of law. The main features inherent in the abuse of law are outlined. Attention is paid to the fact that in addition to the positive components of preventing abuse of law, this activity also has negative consequences.

The importance of preventing abuse of law is emphasised, subject to the obligatory observance of the principles of fairness, transparency and consideration of individual rights and freedoms of subjects. Ensuring a balance between the protection of rights and prevention of their abuse is an important task for the effective work of the European Court of Human Rights.

Key words: *human rights, European Court of Human Rights, abuse of law, rights, freedoms, democratic society, state, restrictions.*

Цитування (ДСТУ 8302:2015): Лазарєв В. В., Логвиненко І. А. Проблематика зловживання правом при зверненні до Європейського суду з прав людини. *Право і безпека*. 2024. № 1 (92). С. 42–52. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2024.1.04>.

Citation (APA): Lazariev, V. V., & Lohvynenko, I. A. (2024). Problems of abuse of law when applying to the European Court of Human Rights. *Law and Safety*, 1(92), 42–52. <https://doi.org/10.32631/pb.2024.1.04>